

Helena Dam á Neystabø, landsstýriskvinna í almanna- og heilsumálum:

Vit skulu vera eins dugnalig sum hini

- Eg veit væl, at tað nyttar lítið at siga, at vit skulu hava besta diagnostikkin og ta absolut bestu viðgerðina, tí tey seinastu promillini í diagnostiskari trygd ella viðgerð eru so ógvuliga dýr. Kortini vil eg siga, at okkara mál er at vera eins dugnalig og hini Norðurlondini, sigur Helena Dam á Neystabø, ið helt fyrilestur á ráðstevnunni, sum Føroya Felag móti Krabbameini skipaði fyri leygardagin

TURID KJØLBRO

Føroyska heilsuverkið líkist í bygnaði nógv tí danska. Danir áseta útbúgvingarkrøvini, geva loyvi at virka sum lækni, sjúkrasystur og annað, men tað er kortini Føroya Landsstýri, sum rekur heilsuverkið og ger tær neyðugu raðfestingar. Sostatt eisini raðfestingin av krabbameinsviðgerð.

Fyri fáum árum síðani varð ein avtala gjord millum føroyska heilsuverkið og krabbameinsdeildina á Ríkissjúkrahúsinum um konsulenthjálp. Endamálið var framsókið, nevniliga at tryggja framhaldandi yvirføring av tøkni, soleiðis at krabbameinsviðgerðin, sum fer fram í Føroyum skuldi vera á í minsta lagi sama støði og hava somu góðsku, sum á Ríkissjúkrahúsinum, og at geva krabbameinssjúklingum í Føroy-

um møguleika at fáa eina sonevnda "second opinion". Hetta varð gjørt fyri at fyrbygja, at føroyingar við einari álvarssamari livshóttandi sjúku, skulu føla seg fastar í føroyska heilsuverkinum við ongum møguleika fyri at spyrja annan serkunnleika.

- Endamálið var eisini, at skipanin so við og við skuldi fevna um alt fleiri sløg av krabbameini, sum eftir hetta kundi verið viðgjørt fult forsvarliga í Føroyum, sigur Helena Dam á Neystabø, landsstýriskvinna í almanna- og heilsumálum, sum setti ráðstevnuna, sum Føroya Felag móti Krabbameini skipaði fyri farna vikuskifti. Um somu tíð helt hon fyrilestur um føroyska heilsuverkið við atliti til krabbamein.

- Eg havi skotið upp, at krabbameinssjúklingar í Føroyum fáa tilboð um viðgerð eisini aðra staðni enn

á Ríkissjúkrahúsinum. Ikki tí, at eg ikki eri nøgd við ta viðgerð vit fáa har, men tí at tað hevur týðning, at hin einstaki hevur ein valmøguleika.

Í hesum sambandi var landsstýriskvinnan í almanna- og heilsumálum á vitjan í Reykjavík á einum hospice, sum júst var latið upp. Íslendingar hava í skjótt fleiri ár havt eitt serligt tvørfakligt lið av viðgerðum til heimavitjanir.

- Endamálið var ikki bara røkt og viðgerð av doyggjandi krabbameinssjúklingum, men eisini fyri aðrar kroniskar sjúkur. Viðurskiptini í Føroyum eru smá, men spurningurin er, um vit loysa henda partin av krabbameinsviðgerðini nóg væl. Vit kunnu spyrja um vit megna at geva teimum, sum vita, doyggja áðrenn long tíð er liðin, eina trygd fyri, at tey fáa ta pinuviðgerð og ta menniskjasligu umsorg-

an, sum er møguleg.

Ófrættakent

Sambært ársfrágreiðing landslæknans eru krabbameinssjúkur orsök til uml. ein fjórðing av andlátunum í Føroyum. Krabbamein er tí ein av teimum stóru og vanligu sjúkubólkunum í okkara samfelagi.

- Krabbamein er í hugaheimi fólksins ófrættakent. Og eg hugsi, at vit uppliva krabbameinshóttanina sum alsamt vaksandi. Í fyrru helvt av hesi öldini vóru tað helst tuberkularir og aðrar smittandi sjúkur, sum tey flestu óttast, og sum vóru livshóttandi. Henda hóttan hvarv, m.a. tí heilivágur varð funnin, men hóttanin varð avloyst av krabbameini og øðrum sjúkum.

- Sum politikari fái eg at vita, at krabbameinstilburðirnið okjast í tali, og ein stóur partur av sjúkuorsøkini er tengd at umhvørvisfyrbrigðum og ikki minst at okkara livihátt. Møguleikarnir fyri munagóðari viðgerð eru treytaðar av, at sjúkan verður staðfest tíðliga og av, at fleiri ymiskir viðgerðarhættir standa í

boði. Tí eru bæði fyrbygging, skjót staðfesting av sjúku og fjølbroytni í viðgerðini spurningar sum eisini hava stóran týðning politiskt, sigur Helena Dam á Neystabø.

Hvussu er støðan í Føroyum

- Tá ið vit tosa um fyrbygging, tosa vit eisini um umhvørvisviðurskipti og um okkara livihátt. Vit tosa so stórt bæði um viðurskipti, sum vit í felag bera ábyrgdina av, og um viðurskipti, sum ein og hvør okkara sjálvur ber ábyrgdina av.

- Vit hava ikki tamarhald á tubbaksroykingini í Føroyum. Vit vita frá kanningum í 9. flokki, at okkara ungdomur er millum teirra, sum roykir mest í øllum Evropa. Vit eiga ikki longur bara at standa óvirkin mótegis tí hóttafalli, sum roykingin loypur á bæði fólk og samfelag, vísandi til hitt persónliga frælsið, og at hin einstaki hevur rætt til at beina fyri sær sjálvum um hann vil.

- So við og við er hesin spurningur komin í brennipil, men enn er langt á mál. Frá 1. januar í ár varð tað bannað at roykja um borð á flogfórunum til Føroyar. Og ein kann spyrja seg sjálfvan, hví vit framvegis sleppa at roykja á strandfaraskipum landsins, tá ið vit eru givin at roykja í bussum. Skúlar og dagstovnar átta sjálvandi at verið roykfrí øki, sigur Helena Dam á Neystabø, ið sum landsstýrismaður fegin stuðlar tiltøkum, sum avmarka roykingini í samfelagnum.

- Hinvegin eru vit í teirri hepnu støðu, at dálkingin

frá ídnaði okkara er lítill, av teirri einföldu grund, at vit hava litlan og ongan tungan ídnað. Harafturat hava vit eina sera góða ventilatiónsskipan, nevniliga tann nógvu vindin. Men vit skulu vara okkum fyrri at halda, at her stendur væl til. Hvør einstakur føroyingur brúkar líka so nógv dálkandi orku bæði í húsarhaldinum og í ferðsluni sum ein miðal evropari, og sostatt gera vit okkara til ta heimsufatandi kolvetnisdálkingina, sum er ein avleiðing av stóru orkunýsluni.

Skjót staðfesting av krabbameini

Seinastu fimm árinu hevur tað staðið føroyskum kvinnum millum 25 og 60 ár í boði at verða kannaðar fyri kyknubroytingar í livmóðurhalsi, og undirtøkan hevur verið góð. Hesar kanningar eru ein hjálptil at staðfesta krabbamein, áðrenn rættiligur vandi er á ferð.

- Í ár hevur mammografikanningin verið viðgjord, og eg ætli mær at heita á Løgtingið um at jætta pening til, at vit eisini í Føroyum kunnu fara undir hetta slag av fyrbyggingandi kanningum næsta ár. Endaligu ætlanirnar, hvussu hesar bróst-kanningar skulu skipast, eru tó ikki liðnar enn. Harumframt er tað ein spurningur, hvørt vit skulu samskipa screeningarnar innan bróstkrabba og livmóðurkrabba. Samstundis eri eg greið yvir, at hesar kanningar kunnu fatast sum at vit sjúkliggessa kvinnuna. Tað hevði tí verið gott, um vit í Føroyum fingi eitt orðaskifti í lag um hesar m.a. etisku spurningar.

Helena Dam á Neystabø, landsstýriskvinna í heilsu- og almannamálum

- Í ár hevur mammografikanningin verið viðgjord, og eg ætli mær at heita á Løgtingið um at jætta pening til, at vit eisini í Føroyum kunnu fara undir hetta slag av fyrbyggingandi kanningum næsta ár, sigur Helena Dam á Neystabø